Tuomas Ojanen

17.11.2020

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 189/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asumisoikeusasunnoista sekä vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain muuttamisesta

Arvioinnin lähtökohtia

Esityksellä uudistettaisiin asumisoikeuslaki ja kumottaisiin samanniminen voimassaoleva laki, joka on alun perin tullut voimaan vuonna 1990, siis ennen vuoden 1995 perusoikeusuudistusta ja 1.3.2000 voimaantullut perustuslakia.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on selkeyttää oikeustilaa ja edistää valtion tukemaa ja vapaarahoitteista asumisoikeustuotantoa. Lisäksi esityksen tavoitteena on yksinkertaistaa ja nopeuttaa asukasvalintaa sekä kehittää asumisoikeusyhtiöiden hallinnosta nykyistä läpinäkyvämpää, jotta asumisoikeuden haltijat tietäisivät, mistä omakustannusperusteinen käyttövastike koostuu. Tavoitteena edelleen on, että asumisoikeuden haltijat ovat mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja valvomassa asumiseen liittyviä asioita kuten korjauksia sekä huolto- ja siivouspalvelujen valintaa. Asukashallinnon perimmäisenä tarkoituksena on sovittaa yhteen asukkaiden ja omistajan intressit pääosin osakeyhtiömuodossa harjoitettavassa asumisoikeustoiminnassa. Viittaan tarkemmin esityksen sisällöstä ja tavoitteista esityksestä ilmenevään.

Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa (Luku 12, s. 68-84) on tehty varsin seikkaperäisesti selkoa ehdotettavan lain perustuslakikytkennöistä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä huomioiden. Kuten esityksen säätämisjärjestysperusteluista ilmenee, keskeisimmät valtiosääntöiset kiinnekohdat paikantuvat yhtäältä perustuslain 19 §:n 4 momentin mukaiseen julkisen vallan velvollisuuteen edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä ja toisaalta perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuudensuojaan. Esitys on myös merkityksellinen julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle säätävän perustuslain 124 §:n näkökulmasta. Säätämisjärjestysperusteluista menee itse asiassa verraten huomattava osa nimenomaan sen arvioimiseen, voidaanko valtion tukemien asumisoikeusasuntojen asukasvalintaa pitää perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna julkisena hallintotehtävänä ja ja jos voidaan, millä edellytyksillä se voidaan antaa asumisoikeusyhteisöille (s. 70-77). Lisäksi esityksen säätämisjärjestysperusteluissa ehdotettavaa sääntelyä on arvioitu perustuslain 2 §:n 3 momentin oikeusvaltioperiaatteen, perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosäänтelyn, henkilötietojen suojasta säätävän perustuslain 10 § näkökulmasta sekä perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien näkökulmista.

Esityksen säätämisjärjestysperusteluista ilmeneviin valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohtiin ei nähdäkseni ole muutoin olennaista lisättävänä kuin huomauttaa

vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 27/2016, *vammaisyleissopimus)* merkityksestä varsinkin asukasvalintaan ja järjestysnumeroon liittyvien sääntelyehdotusten arvioinnissa.

Lisäksi on huomioitava, että eräät nyt kumottavaksi ehdotetun asumisoikeusasuntolain muutokset on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (ks. PeVL 45/2002, ks. myös PeVL 20/1992 vp). Ainakin perustuslakivaliokunnan lausuntoa PeVL 45/2002 vp voidaan pitää merkityksellisenä nyt arvioitavana olevan esityksen valtiosääntöoikeudellisen arvioinnissa erityisesti siltä osin kuin kysymys on omaisuudensuojaan liittyvistä kysymyksistä.

Yleisarvio

Kysymyksessä on kokonaisuudistus, joka nykyistä oikeustilaa selkeyttävien sääntelyehdotusten ohella sisältää uutta ainesta voimassa olevaan lakiin verrattuna ja jolla on säätämisjärjestysperusteluista ilmenevästi monia perustuslakikytkentöjä.

Yleisesti ottaen esityksessä on kysymys perustuslain 19 §:n 4 momentissa turvatun perusoikeuden toteutumisen edistämisestä, millä on samalla merkitystä arvioitaessa ehdotetun sääntelyn merkitsemiä rajoituksia muihin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuudensuojaan.

Esitys on nähdäkseni huolellisesti valmisteltu sisältäen varsin laajat ja perusteelliset säätämisjärjestysperustelut, joissa esitettäviin näkemyksiin ehdotettavan sääntelyn suhteesta perustuslakiin voidaan suurelta osin yhtyä. Kokonaisuutena esitys edustaa hyvää lainvalmistelua.

Koska en pidä tarpeellisena toistaa tai esittää toisin sanoin esityksen säätämisjärjestysperusteluista ilmenevää siltä osin kuin katson niihin voitavan yhtyä, keskityn seuraavassa vain kysymyksiin, joista olen jossain määrin toista mieltä esityksen säätämisjärjestysperustelujen kanssa tai jotka ovat jääneet vähemmälle huomiolle esityksessä.

Asukasvalintatehtävien siirtäminen asumisoikeusyhteisöille

Esityksen säätämisjärjestysperustelujen jaksossa 12.3 on arvioitu laajasti ja seikkaperäisesti asukasvalinnan siirtoa kunnilta asumisoikeusyhteisöille perustuslain 124 §:n kannalta. Kuten jo totesin, säätämisjärjestysperusteluista menee huomattava osa tämän kysymyksen arviointiin (s. 70-77). Kohdittain jaksossa on jo melkeinpä enemmän oikeustieteellisen opinnäytetyön kuin hallituksen esityksen makua, ja ehkä juuri sen takia jakso osin rönsyilee kysymyksiin, jotka eivät tarkkaan ottaen liity arvioinnin kohteena olevaan kysymykseen, so. asukasvalintatehtävien siirtäminen asumisoikeusyhteisöille perustuslain 124 §:n kannalta (ks. esim. s. 75 , jossa on tarkasteltu kysymystä siitä, onko valtion tuella rahoitettua asuntotuotantoa pidettävä perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna hallintotehtävänä, vaikka nyt on kysymys *asukasvalintatehtävien* siirtämisestä asumisoikeusyhteisöille perustuslain 124 §:n kannalta).

Yleisesti ottaen esityksen säätämisjärjestysperusteluissa vaikutetaan perustelevan kantaa, jonka mukaan asukasvalintatehtävien siirtämisessä kunnilta asumisoikeusyhteisöille *ei* olisi kysymys julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle perustuslain 124 §:ssä tarkoitetulla tavalla, joskaan tätä näkemystä ei esitetä ehdottomana, vaan jaksossa esitetään näkökohtia myös siltä varalta, että asukasvalintatehtävien muodostamaa kokonaisuutta pidettäisiin perustuslain 124 §:n mukaisena julkisena hallintotehtävänä.

Nähdäkseni perustuslain 124 §:ää koskevan perustuslakivaliokunnan 2000- ja 2010 -lukujen lausuntokäytännön (ks. kokoavasti erit. PeVL 26/2017 vp) valossa asukasvalintatehtävien siirtämistä kunnilta asumisoikeusyhteisöille on arvioitava perustuslain 124§:n mukaisena hallintotehtävän siirtämisenä muulle kuin viranomaiselle. Tässä yhteydessä on huomioitava, että asukasvalintatehtävillä on vaikutusta perustuslain 19 §:n 4 momentissa turvatun perusoikeuden toteutumiseen ja että asukasvalinta on myös merkityksellistä perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosääntelyn kannalta, koska asukasvalinnassa hakijoita on kohdeltava yhdenvertaisella ja syrjimättömällä tavalla. Kuten esityksessä tuodaan esiin s. 72, myös eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies ovat katsoneet 2010-luvulla, että valtion tulella rahoitettujen asuntojen tarjoamista yleisölle, asukasvalintaa ja vuokranmääritystä on pidettävä ulkisena hallintotehtävänä (18.11.2014 dnro 4002/2/13, 3.12.2015 dnro 4373/2015, 29.4.2016 dnro 1930/2/13 ja 17.12.2018 EOAK/296/2017).

Keskeiseksi valtiosääntöoikeudelliseksi kysymykseksi muodostuukin enemmän se, millä edellytyksillä asukasvalintatehtävät voidaan antaa asumisoikeusyhteisöille kuin se, ovatko ne julkisia hallintotehtäviä.

Julkinen hallintotehtävä voidaan perustuslain 124 §:n mukaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Esityksestä ilmenevistä syistä asukasvalintatehtävien siirtämistä asumisoikeusyhteisöille voidaan nähdäkseni pitää tarpeellisena tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi perustuslain 124 §:n tarkoittamalla tavalla. Samoin voidaan yhtyä esityksen säätämisjärjestysperustelujen kantaan siitä, ettei asukasvalintatehtävissä ole kysymys sellaisesta merkittävästä julkisen vallan käytöstä, jota on syytä pidättää vain viranomaisella.

Edellytyksenä julkisen hallintotehtävän antamiselle muulle kuin viranomaiselle on perustuslain 124 §:n mukaan lisäksi se, ettei hallintotehtävän antaminen saa vaarantaa perusoikeuksia, oikeusturvaa eikä muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Säännös korostaa sen perustelujen mukaan julkisia hallintotehtäviä hoitavien henkilöiden koulutuksen ja asiantuntemuksen merkitystä sekä sitä, että näiden henkilöiden julkisen valvonnan on oltava asianmukaista (HE 1/1998 vp, s. 179/II).

Oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimukset koskevat perustuslain 124 §:n perustelujen mukaan ennen muuta julkiseen hallintotehtävään liittyvää päätöksentekoa. Tällöin on kiinnitettävä huomiota muun muassa yhdenvertaisuuteen (6 §), yksilön kielellisiin perusoikeuksiin (17 §), oikeuteen tulla kuulluksi, vaatimukseen päätösten perustelemisesta ja oikeuteen hakea muutosta. Oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimuksia on yleisesti tulkittava yhteydessä perustuslain 21 §:ään ja muihin perusoikeussäännöksiin (HE 1/1998 vp, s. 179/II).

Kuten esityksen säätämisjärjestysperusteluissakin tuodaan esiin, perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on yleensä katsottu, että oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten toteutumisen varmistaminen perustuslain 124 §:n tarkoittamassa merkityksessä edellyttää, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla. Lähtökohta ei ole kuitenkaan poikkeukseton, vaan joissakin sääntely-yhteyksissä perustuslakivaliokunta on pitänyt perustuslain 124 §:n kannalta sallittuna, ettei yksityisiin sovelleta hallinnon yleislakeja niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä (PeVL 17/2012 vp, PeVL 55/2010 vp). Tällöin on kuitenkin ollut välttämätöntä muilla tavoin varmistua siitä, ettei tehtävän siirtäminen yksityiselle vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Kyse on ollut toiminnasta, joka on ollut muulla lainsäädännöllä yksityiskohtaisesti säänneltyä (PeVL 17/2012 vp, PeVL 55/2010 vp). Merkitystä on ollut myös toiminnan kohdistumisella ammattimaisiin oikeushenkilöihin, jotka toimivat rajatulla erityisalalla (PeVL 17/2012 vp).

Perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten turvaamisen kannalta merkityksellistä on myös yksityiselle annetun julkisen hallintotehtävän hoitamisen valvonta (ks. esim. PeVL 62/2014 vp, s. 3/I). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että osakeyhtiömuotoiseen toimintaan ei lähtökohtaisesti ole mahdollista kohdistaa samantasoista hallinnollista ohjausta ja yhtä tehokasta valvontaa kuin viranomaistoimintaan ja että toiminnan ohjaus ja valvonta olisi todennäköisesti hoidettavissa yksinkertaisemmin ja välittömämmin, jos tehtävistä huolehtisi viranomainen (PeVL 8/2014 vp, s. 4/II).

Ehdotetun sääntelyn mukaisiin asukasvalintatehtäviin liittyy kokonaisuutena arvioiden nähdäkseni sellaisia erityispiirteitä, joiden perusteella perustuslain 124 §:n vaatimukset voidaan ehdotettavan sääntelyn yksityiskohtaisuudesta asukasvalinnalle seuraavien vaatimusten ohella täyttää huolehtimalla säännösperusteisesti siitä, että asukasvalintatehtävien hoitamiseen kohdistuu riittävän tehokas julkinen ohjaus ja valvonta ja että oikeusturvan toteutuminen varmistetaan asukasvalintaan liittyvässä päätöksenteossa.

Esityksessä on lähdetty oikeusturvan toteuttamiseksi asukasvalintapäätöksenteossa siitä, että asukasvalintapäätösten tekijän virheelliseen toimintaan puututaan säännösperusteisesti järjestetyn ohjauksen, valvonnan (105 §), korvauksen (104 § ja viime kädessä sanktioiden (106-107 §) kautta ja että oikeusturvakeinona olisi kanteluoikeus (112 §) ARAlle siltä osin kuin kyse olisi valtion tukemia asumisoikeusasuntoja koskevien säädösten noudattamatta jättämisestä tai noudattamisessa tehdyistä virheistä (112 §). Sitä

vastoin asukasvalintapäätöksiä eivät koskisi oikaisuvaatimus- tai muutoksenhakumenettely esityksestä ilmenevistä syistä (s. 63-64).

Nähdäkseni näitä esityksessä ehdotettavia perusratkaisuja voidaan pitää riittävinä perustuslain 124 §:n mukaisen oikeusturvan ja hyvän hallinnon sekä perusoikeuksien turvaamisen kannalta esityksessä esitetyistä syistä, jotka samalla perustelevat sitä, miksi valitusoikeus, virkavastuu ja hallinnon yleislakien soveltaminen eivät ole tarkoituksenmukaisia tapoja järjestää asukasvalinta, jonka on tapahduttava viivytyksettä ja ei voi muuttaa jälkikäteen (ks. s. 71 ja 72, ks. myös s. 77).

Tässä yhteydessä on lisäksi perustuslain 124 §:n mukaisen oikeusturvan ja hyvän hallinnon sekä perusoikeuksien turvaamisen kannalta huomioitava, että asukasvalintatehtäviin kohdistuu joka tapauksessa vaatimuksia myös muulta lainsäädännöstä. On esimerkiksi selvää, että asukasvalintatehtäviä hoitaessaan asumisoikeusyhteisöjä velvoittaa yhdenvertaisuuslaki, jonka merkitys korostuu käsillä olevassa asiayhteydessä muun muassa juuri sen takia, että perustuslain 124 §:n mukainen oikeusturvan ja hyvän hallinnon sekä perusoikeuksien turvaaminen edellyttää huomion kiinnittämistä muun muassa juuri perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosääntelyyn (6 §). Yhdenvertaisuuslaki puolestaan ”konkretisoi perustuslain 6 §:n, ihmisoikeussopimusten ja EU-oikeuden yhdenvertaisuus- ja syrjinnänsuojasäännöksiä sekä panee toimeen perustuslain 22 §:n mukaista julkisen vallan velvoitetta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen” (PeVL 31/2014 vp).

Kaiken kaikkiaan siis katson, että asukasvalintatehtävien siirtämisessä asumisoikeusyhteisöille on yhtäältä kysymys hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle perustuslain 124 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Toisaalta kuitenkin katson, että ehdotettu sääntely täyttää hallintotehtävän muulle kuin viranomaiselle antamisen edellytykset ja että perustuslain 124 §:ssä asetetut vaatimukset on siis käsillä olevassa sääntely-yhteydessä mahdollista pääosin toteuttaa ehdotetuilla muillakin tavoin kuin soveltamalla asumisoikeusyhteisöihin hallinnon yleislakeja sekä ulottamalla asukasvalintapäätöksentekoon oikaisu- ja muutoksenhakumenettely.

Tästä huolimatta olisi vielä syytä harkita perustuslain 124 §:ssä asetettujen vaatimusten täyttämisen edistämistä esimerkiksi asumisoikeustoimikunnan puheenjohtajalle tai asukastoimikunnan sijasta valitulle luottamusmiehelle taikka asumisoikeuden haltijoiden edustajille asetettavilla kelpoisuusvaatimuksilla. Lisäksi esityksen säätämisjärjestysperusteluista ilmenee, että valtion tuella rahoitettuja omistavien yhteisöjen velvollisuuksiin voisi kuulua ”esimerkiksi yhteisöille asetettava velvoite julkaista asuntoilmoitukset myös ruotsin kielellä kaksikielisissä kunnissa.” (s. 77) Nähdäkseni tämän tyyppisistä kielellisiä oikeuksia toteuttavista velvoitteista tulisi säätää perutuslain 124 §:n takia laissa, vaikka asumisoikeusyhteisöihin ei ulotettaisikaan hallinnon yleislakeja, kielilaki mukaan lukien. Lisäksi perustuslain 124 §:n mukaisten edellytysten toteutumista edistäisi, jos asukasvalinnan yleisiä periaatteita täydennettäisiin nyt ehdotetuista (ks. tarkemmin seuraavassa jaksossa esitetty).

Asukasvalinnan yleiset periaatteet

Lakiehdotuksen 2 luvun 11 §:ssä säädettäisiin asukasvalinnan yleisistä periaatteista siten kuin luvun pykälissä tarkemmin säädettäisiin.

Ehdotettuun sääntelyyn ei sisälly yleistä säännöstä yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta. Vaikka yhdenvertaisuuslakia on sinänsä sovellettava myös asukasvalinnassa, tästä huolimatta yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon toteutumista asukasvalinnassa varmistaisi, jos asukasvalinnan yleisiä periaatteita esiin tuovaa sääntelyä täydennettäisiin nimenomaisella säännöksellä siitä, että asukasvalinta on toteutettava syrjimättömästi ja ottaen huomioon yhdenvertaisuuslaki.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa olisi muutoinkin korostettava yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta johtuvia vaatimuksia ehdotetun 2 luvun 11-19 §:n äännösten tulkintaa ja soveltamista yleisesti suuntaavina ja määrittävinä yleisinä periaatteina. (Lakiehdotuksen 15 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa tuodaan sinänsä esiin asianmukaisesti tämän säännöksen suhteen yhdenvertaisuuslain huomioon ottamisen tarve, mutta on syytä korostaa yleisesti perustuslain 6 §:n ja edelleen yhdenvertaisuuslain huomioon ottamisen tarvetta lakiehdotuksen 2 luvun säännösten tulkinnassa ja soveltamisessa).

Lisäksi olisi perusteltua perustuslain 124 §:ssä asetettujen vaatimusten turvaamiseksi sisällyttää asukasvalinnan yleisiin periaatteisiin vaatimus asukasvalinnan *puolueettomuudesta*.

Järjestysnumero

Esityksessä lähdetään siitä, että ehdotettava määräaikainen järjestysnumero parantaisi hakijoiden yhdenvertaisuutta asukasvalinnassa sekä eri asumismuotojen valinnassa.

Nähdäkseni määräaikainen järjestysnumero takaisi nimenomaan muodollista yhdenvertaisuutta sekä tähän liittyen estäisi välitöntä syrjintää, so. sitä, että jotakuta kohdeltaisiin henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Sitä vastoin järjestysnumero ei takaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista, eikä vielä siksi välttämättä estä välillistä syrjintää, jossa on kysymys sellaisesta näennäisesti yhdenvertaisesta järjestelystä, joka saattaa kuitenkin tosiasiassa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Esityksessä on oikein tunnistettu tarve vammaisten henkilöiden erityiskohteluun yhdenvertaisuuslain 15 §:n (kohtuulliset mukautukset) mukaisesti, jos vammaisen henkilön tarve vastaavan asunnon saaminen sitä edellyttää (15 § 3 mom.). Kuten säätämisjärjestysperusteluista ilmenee, säännöksellä edistettäisiin perustuslain 6 §:ssä säädettyä yhdenvertaisuutta sekä toteutettaisiin perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle säädettyä velvollisuutta turvata perusoikeuksien toteutuminen ja 19 §:n 4 momentissa säädetysti edistää jokaisen oikeutta asuntoon. Sääntely olisi tarpeen, jotta vammaisella henkilöllä olisi mahdollisuus saada tarpeitaan vastaava asunto muita hakijaryhmiä

vastaavasti, koska erityistarpeiden vuoksi kahden vuoden määräajassa ei välttämättä löydy tarpeita vastaavaa asuntoa.

Nähdäkseni saattaa olla kuitenkin vammaisuuden ohella muita sellaisia tilanteita, joissa henkilöön liittyvä syy voi olla perustuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu hyväksyttävä peruste järjestysnumeron uudistamiselle. Lakiehdotuksen 15 §:n 3 momentin sääntelyä olisikin perusteltua täydentää maininnalla siitä, että ARA voi kuitenkin uudistaa järjestysnumeron myös yhdenvertaisuuslain 9 §:n (positiivinen erityiskohtelu) perustuvista syistä (ks. myös seuraavassa asumisoikeuden haltijan vaatimuksista yhdenvertaisuuden kannalta esitetty)

Asumisoikeuden haltijaa koskevat vaatimukset

Lakiehdotuksen 12 §:n 3 momentissa sallittaisiin tietyin edellytyksin tiettyyn ikäryhmään tai muuhun erityisryhmään kuuluvien henkilöiden erityiskohtelu asumisoikeusasunnon tai -asuntoryhmän suuntaamisessa. Sen paremmin säännöksestä kuin sen yksityiskohtaisista perusteluista ei kuitenkaan ilmene, mitkä olisivat tarkemmin erityiskohtelun perusteet. Näin ollen ehdotusta on syytä arvioida perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosääntelyn kannalta.

Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Nähdäkseni perustuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuna hyväksyttävänä syynä lakiehdotuksen 12 §:n 3 momentissa ehdotettavalle tietyn ikä- tai muun erityisryhmän erityiskohtelulle voisivat olla juuri yhdenvertaisuuslain 9 §:n (positiivinen erityiskohtelu) ja 15 §:n (kohtuulliset mukautukset) mukaiset tilanteet. Näin ymmärrettynä lakiehdotuksen 12 §:n 3 momenttia voidaan pitää ongelmattomana perustuslain 6 §:n 1 ja 2 momenttien kannalta. Tällä tavoin ymmärrettynä lakiehdotuksen 12 §:n 3 momentti samalla havainnollistaa sellaista erityiskohtelua, joka olisi perusteltua huomioida myös lakiehdotuksen 15 §:n 3 momentin järjestysnumeron uudistamista koskevassa säännöksessä.

Henkilötietojen suoja

Lakiehdotuksen 15 §:n 3 momentin mukaan hakemukseen liittyviä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja saadaan säilyttää enintään kahden vuoden ajan.

Käytännössä kysymys voi käsittääkseni olla esimerkiksi vammaisen henkilön vammaisuuteen ja terveydentilaan sekä perhesuhteisiin liittyvistä hyvinkin arkaluontoisista henkilötiedoista, mihin nähden enintään kahden vuoden säilyttämisaika on verraten pitkä ja merkitsee lisääntyviä tietosuoja- ja turvariskejä.

Nähdäkseni sääntelyä olisi muutettava niin, että hakemukseen liittyviä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja saadaan säilyttää vain niin kauan kuin se on välttämätöntä hyväksyttävän käyttö- ja käsittelytarkoituksensa, so. asumisoikeuden

hakemisen kannalta, minkä jälkeen tiedot on välittömästi poistettava. Lisäksi säädettäisiin, että tietoja voitaisiin kuitenkin säilyttää enintään kahden vuoden ajan.

Koska kysymys voi kuitenkin siis olla esimerkiksi vammaisen henkilön vammaisuuteen ja terveydentilaan liittyvistä hyvinkin arkaluontoisista henkilötiedoista, olisi lisäksi vielä syytä selvittää, kuinka voitaisiin minimoida hakemukseen liittyvien erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely asukasvalinnassa.

Esitys on nähdäkseni muutenkin jossain määrin jännitteisen sekavaa luettavaa sen suhteen, missä määrin 2 luvun mukaisessa asukasvalinnassa käsiteltäisiin henkilötietoja. Esimerkiksi säätämisjärjestysperustelujen mukaan ”järjestysnumerorekisteriin ei tallennettaisi tietosuoja-asetuksen mukaisiin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvaa tietoa”. (s. 78) Samoin perustelujen mukaan ”rekisteriin ei tallennettaisi arkaluonteisia henkilötietoja.” (s. 40). Lakiehdotuksen 15 §:n 3 momentti kuitenkin nimenomaan sallisi hakemukseen liittyvien erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen säilyttämisen enintään kahden vuoden ajaksi. Tietojen säilyttäminen on henkilötietojen ” käsittelyä”. Ehdotettavan sääntelyn suhdetta henkilötietojen suojaan vaikuttaisi olevan syytä vielä selkeyttää.

Helsingissä 17. päivänä marraskuuta 2020

Tuomas Ojanen

professori

Helsinki